

CD KLASSIEK

Tijd van virtuozen
Johannes Brahms

Vladimir Gluzman, geboren in 1973, is een van de talrijke virtuozen uit de Russische viooltraditie. Niet weinigen onder hen hebben ook Joodse wortels. Gluzman bracht zijn jeugd vooral door in Litouwen. Na de implosie van het Sovjetregime trok hij in 1990 met zijn ouders naar Israël. Daar ontmoette hij al vlug Isaac Stern die hem meteen een nieuwe viool en een studiebeurs bezorgde.

Gluzman is dan ook een fantastische artiest, zo horen we op dit Brahmsalbum. Daarbij wordt hij niet weinig geholpen door zijn viool, een Stradivarius uit 1690. Het sobere, maar doeltreffende pianospel van Angela Yoffe, overigens ook mevrouw Gluzman, zorgt voor balans, want een mindere pianist zou Gluzman zo naar huis spelen. Hij brengt Brahms echt geweldig.

Drie werken staan op het programma. We hebben vooral oor voor het vroege scherzo voor viool en piano (1853), onderdeel van een groepswerk van Schumann, Brahms en diens leerling Albert Dietrich, bedoeld om Joseph Joachims komst naar Düsseldorf te eren. De letters F, A en

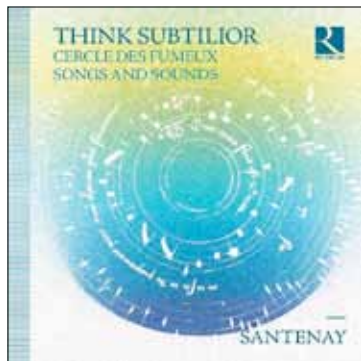
E verwijzen naar Joachims levensmotto *Frei, Aber Einsam*.

Beide andere werken op de cd, grootser van opzet, zijn stukken bekender, maar ook zij hebben iets te maken met Joachim. Hij inspireerde bij het schrijven van Brahms drie vioolsonates, waarvan Gluzman hier de eerste vertolkt. Het vioolconcerto in D, opus 77, schreef Brahms in 1878 en nog datzelfde jaar werkte hij al aan zijn eerste vioolsonate.

Het concerto ontstond tijdens de zomervakantie in Oostenrijk. Oorspronkelijk zou het een vierdelig werk worden, maar via contacten met Joachim werd het driedelig. Joachim zelf componeerde voor het eerste, lange *allegro* een fantastische *cadenza*. In de vioolsonate laat Brahms de muziek vooral intiem klinken. Bijzonder in het derde deel is dat het geval, waarin Brahms subtiel twee liedcomposities inlast. Een reis naar de Wörthersee blijkt aan te bevelen. Of anders naar Luzern, waar James Gaffigan eens te meer het *Sinfonieorchester* geraffineerd laat spelen. (JC)

Johannes Brahms, *Violin Concerto in D Major Opus 77, Violon Sonata No. 1 in G Major Opus 78 & Scherzo in C Minor for Violin and Piano WoO from the F-A-E Sonata*, door Vadim Gluzman (viool), Angela Yoffe (piano) & het Luzerner Sinfonieorchester, BIS, BIS-2172 SACD, 23 euro.

CD OUDE MUZIEK

Minimalistisch
Solage

Ars subtilior (de meer subtiële kunst) is de naam voor een stroming in de muziek aan het einde van de veertiende eeuw. De overgeleverde stukken zijn complex en door de ritmische verfijningen extreem moeilijk te zingen. Het was duidelijk experimentele muziek, slechts bestemd voor uitvoering in kleine kring.

De voornaamste bron voor het genre is de *Chantilly Codex*, genoemd naar een kasteel bij Parijs. De stroming was vooral te situeren in Noord-Frankrijk en Italië. Namen van componisten werden slechts zelden overgeleverd. We kennen Johannes Ciconia, gestorven in 1412, en een zekere So-

lage, die wellicht Jean Soulage heette. Over die kunstenaar weten we niets, behalve dat hij ons wonderlijke muziek heeft nagelaten, haast uitsluitend wereldse gezangen.

Het Ensemble Santenay plaatst die vreemde, maar eeuwenoude muziek in een bredere klankervaring. Het in Duitsland werkende vierkoppige gezelschap, bestaande uit musici van vier nationaliteiten, specialiseerde zich de voorbije jaren in de muziekwereld van de Bourgondische tijd. Het plaatste een van de stemmen over op een muziekinstrument, zoals blokfluit of organetto, een klein, draagbaar orgel. De nieuwe arrangementen doen ons alvast sterk denken aan hedendaagse minimalistische muziek. (EDS)

Think Subtilior, door Santenay, Ricercar, RIC 386, 23 euro.

BOEK POLITIEK

Zuiderburen
Niek Pas

Ons land is omringd door grote spelers op het wereldtoneel, maar wellicht werpt onze zuiderbuur de grootste schaduw, al was het maar omdat vijf miljoen Belgen Frans praten. Niek Pas is als historicus verbonden aan de universiteit van Amsterdam en Frankrijkspecialist, gespecialiseerd in de geschiedenis

van de negentiende en twintigste eeuw, evenals die van de dekolonisatie.

In amper tweehonderd bladzijden borstelt Pas voor ons een historisch tableau van de hele Franse geschiedenis, van de rots-tekeningen van Lascaux tot het presidentschap van Emmanuel Macron.

Het meest interessant is zijn benadering van de jongste jaren. Legde in 1900 Frankrijk de wereld zijn wil op, vanaf 2000 verkeert het land in een fundamentele crisis en toont het zich machteloos in een rist problemen die te maken hebben met globalisering. Sinds 1970 is het aantal landbouwbedrijven, ooit Frankrijks slagader, verschrompeld van ruim anderhalf miljoen tot minder dan 500.000. De voorsteden zijn verkleurd, verarmd en vaak ten prooi aan rellen. Terreurdaden van extremistische moslims doen de politiek belanden in een nog grotere impasse. Hoe zal de laïcité, pijler van de

Franse Republiek, blijven rijmen met een divers religieuze samenleving?

Volgens Niek Pas maakt Frankrijk een omwenteling door naar een fundamentele pluriformiteit. De nieuwe president, Emmanuel Macron, de jongste ooit, moet die ontwikkeling politiek verankeren, ook al blijkt Frankrijk dieper verdeeld dan ooit over de wijze waarop het samenleven in de toekomst vorm kan krijgen. Aan Macron om verbindingen te maken. (EDS)

Niek Pas, *De razende Republiek. Een geschiedenis van Frankrijk in vogelvlucht*, Prometheus, Amsterdam, 2017, 202 blz., 15 euro, ISBN 978 90 4463 444 0.

BOEK GELOOF

Zoals een pelgrim
Frits de Lange

De protestantse theoloog en hoogleraar Frits de Lange onderzoekt wat geloven kan betekenen als je afscheid hebt genomen van de twee-werelden-

metafysica die suggereert dat we nog een tweede wereld achter de hand hebben. In *Heilige onrust. Een pelgrimage naar het hart van religie* vraagt hij zich af wat 'geloven zonder religie' behelst.

De Lange identificeert zich in zijn boek met hedendaagse pelgrims, die massaal op pelgrimstocht trekken, maar eigenlijk niets hebben met God of religie. Zijn houding bestempelt hij als „minimale theologie”. De pelgrim ervaart volgens De Lange het leven in zijn naakte essentie, door te erkennen dat er iets is dat maakt dat we de ene voet voor de andere blijven zetten. Velen die het christendom achter zich hebben gelaten zullen zich daar wellicht in herkennen.

De theoloog leest vooral moderne filosofen, maar schrijft ook over zijn eigen heilige onrust en

zijn verlangen naar een beter en meer waarachtig leven. Wie gelooft, zo luidt zijn stelling, heeft iets van overstijgend, waarachtig leven ervaren en geeft zich daaraan over. Aan de term 'religie' hecht de auteur niet weinig. Voor De Lange zijn dat slechts overgeleverde praktijken en opvattingen. Het gaat hem meer om het overleven van een mystiek leven in de huidige tijd. (EDS)

Frits de Lange, *Heilige onrust. Een pelgrimage naar het hart van religie*, Ten Have, Utrecht, 2017, 200 blz., 17,99 euro, ISBN 978 90 2590 554 5.

BOEK GESCHIEDENIS

Duivelse ideologie
Robin te Slaa

De ergernis over het feit dat er in Vlaanderen nog vijf straten gewijd zijn aan de wegens collaboratie met de nazi's ter dood veroordeelde priester Cyriel Verschaeve toont aan dat het oorlogsverleden nog altijd niet is verwerkt. Recent historisch onderzoek toonde immers aan dat Verschaeve vanaf 1939 zonder meer de kant koos van het nationaalsocialisme en in 1944 gesprekken had met de Duitse SS-schef Heinrich Himmler over de toekomst van Vlaanderen. Verschaeve, zo blijkt, was echter in de jaren vóór de Eerste Wereld-

oorlog al in de ban van een gedachtengoed waaruit later fascisme en nazisme ontstonden.

De Nederlandse „zelfstandige historicus” Robin te Slaa schreef eerder over de Nederlandse fascistische organisatie NSB een boek waarmee hij bij onze noorderburen veel aandacht kreeg. In *Wat is fascisme?* toont hij dat de extreemrechtse stroming die Hitler en Mussolini aan de macht bracht intellectuele wortels had zowel als een afgerond wereldbeeld, en dat het fascisme een respectabele intellectuele achterban had. Het bouwde voort op de linkse teleurstelling in de klassenstrijd en teerde op de frustraties van de arbeidersklasse.

We bekijken al te vaak fascisme en nazisme als duivels, brutaal en oorlogszuchtig. Dat is terecht, maar nazi's geloofden oprecht dat ze meewerkten aan een fundamentele revolutie die het hele menselijke bestaan opnieuw zou ordenen. Enkel door een 'verlossing' te bewerken, kon dat worden gerealiseerd. Dit gedachtengoed was voorbereid in de late negentiende eeuw door allerlei denkers en schrijvers en was een assemblage van allerlei bestaande opvattingen en idealen.

Robin te Slaa onderzoekt ook de rol van de Kerken daarin. Onmiskenbaar is dat het antisemitisme teert op anti-joodse sentimenten onder katholieken. De auteur wijst bijvoorbeeld op de rol van het Romeinse jezuïetenblad *La Civiltà Cattolica* anno 1900. Hij verwerkt echter niet de specifieke studies over de antisemitische artikelen in het blad die heel genuanceerd zijn. Net zoals in Vlaanderen waren er geestelijken die op dat vlak ruw waren, maar ook anderen. Blijkt dat dat ook zo was in de redactie van het jezuïetenblad.

De insteek is Nederlands. De figuur van Cyriel Verschaeve, nochtans een volbloed fascist, komt niet ter sprake. (EDS)

Robin te Slaa, *Wat is fascisme? Oorsprong en ideologie*, Boom, Amsterdam, 2017, 328 blz., 24,90 euro, ISBN 978 94 6105 798 3.